

Kooivechten

Over ontsporing en commercialisering van het wedstrijdvechten

Op twaalf november 1993 stapte de Haagse karateka en kickbokser Gerard Gordeau de achthoekige kooi binnen die was opgesteld in de McNichols Sports Arena in Denver, Colorado. Gordeau zou het in een *ultimate fight*, een gevecht vrijwel zonder regels, opnemen tegen Teila Tuli, een Sumo-worstelaar die bijna tachtig kilo zwaarder was dan hij. Vanuit het midden van de kooi knikte Gordeau naar het publiek in vier richtingen. Hij hield zijn armen gebogen langs het lichaam en maakte met gebalde vuisten telkens een korte, zijwaartse beweging - een begroetingsritueel dat zijn achtergrond in het kyokushin-karate verraadde.¹ Gordeau was geen onbekende in het internationale circuit van de harde vechtsporten. Zowel in Japan als in Europa had hij de naam een geduchte *full contact* karateka te zijn, hij was Europees kampioen *savate* (een Franse boksstijl waarbij traptechnieken zijn toegestaan), en hij had deelgenomen aan enkele geruchtmakende *free fights*.² Tuli was zoals gebruikelijk in het Japanse Sumo-worstelen beroepsworstelaar, maar genoot buiten zijn eigen tak van sport weinig bekendheid.

Vrijwel onmiddellijk na aanvang van het gevecht stevende de logge, ruim honderdtachtig kilo wegende Tuli op Gordeau af in een poging om hem vast te pakken. Gordeau liep achteruit, weerde de aanvallen af, liep verder achteruit en trok zijn tegenstander toen naar zich toe, zo gebruikmakend van diens eigen vaart. Tuli wankelde en viel naar voren, hij kwam zittend op de mat terecht. Lichtelijk verbouwereerd keek hij op en kreeg van Gordeau prompt een harde trap met de wreef van de voet, vol in het gezicht. Een tand vloog door het gaas van de kooi en verdween in het publiek. Op Tuli's kin verscheen een straaltje bloed. Gordeau stond klaar voor de volgende actie, maar amper twintig seconden na aanvang van de partij staakte de scheidsrechter de strijd. Er klonk opwinding en geschreeuw in de sporthal, de televisie-commentatoren begonnen hun analyse, cameramensen zoemden in op Tuli's gezicht of probeerden de winnaar in beeld te krijgen. Het eerste 'kooigevecht' was achter de rug. Tachtigduizend huishoudens in de Verenigde Staten waren er via het systeem van de betaaltelevisie getuige van geweest.

Die avond volgden nog zes andere gevechten. Gordeau won, ondanks een gebroken hand en een voetblessure, ook zijn volgende partij. In de finale moest hij zijn meerdere erkennen in de Braziliaanse jiu jitsuka Royce (spreek uit 'Hoyce') Gracie, die met minder dan negentig kilo de lichtste was van de acht deelnemers. 's Werelds ultieme vechtjas ontving een cheque van \$ 50,000. Voor het geld had hij het niet gedaan trouwens, verklaarde hij na afloop voor de camera, hij had het strijdperk betreden voor 'de eer van de familie'. Royce bedankte zijn broers en bracht een hommage aan zijn vader, Helio Gracie, die zelf aanwezig was. De oude heer Gracie was hun aller leermeester geweest. Hij had altijd het goede voorbeeld gegeven en het videoverslag vermeldt bij de aftiteling dat het toernooi was opgedragen aan grootmeester Helio Gracie. Zijn 'legendarische bare-knuckle gevechten' waren de inspiratiebron geweest voor het kampioenschap.

In de vier jaren die sinds dit eerste *Ultimate Fighting Championship* (UFC) zijn verstreken, is 'kooivechten' een begrip geworden. Beelden ervan gingen de hele wereld over en vormden stof voor praatprogramma's, artikelen in de pers en politieke debatten. Ondanks pleidooien van politici en organisaties als de *American Medical Association* om de gevechten te verbieden, vond onlangs de veertiende aflevering plaats van het ultieme knokevenement. Het heeft navolging gevonden in andere landen, er zijn verschillende varianten van opgekomen en in de VS en Europa is het debat over een verbod van deze brute vorm van wedstrijdvechten nog gaande.

Afgezien van minieme verschillen is het concept van deze wedstrijden verbluffend simpel. Behalve bijten en in de ogen steken is alles toegestaan: klemmen op de gewrichten, verwurgingen, trappen en stoten (ook naar gevloerde tegenstanders), haren trekken, knieën, elleboog- en kopstoten. Er wordt met blote handen gevochten, er zijn geen gewichtsklassen en ronden, geen tijdslimiet, geen jury en geen puntentelling. Een gevecht wordt gewonnen door knock out of door opgave; dit laatste door af te tikken of doordat de coach de handdoek in de kooi gooit. In toernooivorm komen vertegenwoordigers van verschillende vechtstijlen tegen elkaar uit. Zo wordt de spanning langzaam opgebouwd en strijden boksers, worstelaars, judoka's, kickboksers om de aloude vraag wie nu werkelijk de sterkste is onder de sterksten.³

In de beeldvorming is niet het officiële logo - een triomferende geweldeenaar op een wereldbol - maar de kooi gaan fungeren als symbool. De met gaas omspannen arena suggereert een beestachtigheid waarop ook anderszins wordt gezinspeeld. In de presentatie wordt allerwegen benadrukt dat het om meedogenloze gevechten gaat. De videobanden tonen foto's van bebloede koppen en waarschuwen voor 'schokkende' beelden. De klanken

die de gemonteerde beelden begeleiden zijn onheilspellend. Tegen de achtergrond van vertraagde bewegingen van de vechters en de gevechten, verschijnen als aankondiging in *slow motion* en woord voor woord de volgende teksten: *Natural Born Killers, There Are No Rules, They Show No Mercy, Banned in 47 US States*.

Hier is geen misverstand mogelijk: dit is het meest gewelddadige toernooi ter wereld, de ultieme krachtmeting. Die indruk wordt ook steeds gewekt in de media. Maar anders dan de beeldvorming suggereert, verklaren de organisatoren ook telkens weer dat de gevechten nog wel degelijk verantwoord zijn. Er zouden zich nog geen ernstige ongelukken hebben voorgedaan en de videobanden beginnen ook met een dergelijke *disclaimer*:

All the fighters in this programme are highly trained athletes who know the limits of their endurance. Although there are no rules, there is strict medical supervision. No fighter is seriously hurt. Do not attempt this at home.

Wie de videobanden bekijkt en de verslagen in de vakbladen leest, kan constateren dat het inderdaad om ongekend harde gevechten gaat. Bloedige confrontaties zijn geen uitzondering, deelnemers worden vol in het gezicht getrapt en krijgen kopstoten of elleboogstoten te verduren. Toch eindigen ook veel partijen met een grondgevecht dat wordt beslist door opgave van één van beide vechters na een klem of een verwurging, net als dat in de reguliere vechtsporten voorkomt. Voor de liefhebbers was dat de grote verrassing. De trap- en stoottechnieken van boksers, karateka's en kickboksers blijken niet goed te kunnen wedijveren met de technieken van het lijf-aanlijf-gevecht dat wordt gedomineerd door worstelaars en beoefenaren van jiu jitsu.

Straatvechten onder vechtsporters

Terwijl de publieke discussie over kooivechten nog volop voortwoedt, hebben ingewijden de nieuwe wedstrijdvorm al omschreven als een historisch keerpunt. 'Hoe je ook over deze wedstrijden denkt', schreef oud-wereldkampioen karate en kickboksen Fred Royers, 'het is misschien wel de belangrijkste ontwikkeling op het gebied van de krijgskunsten van de afgelopen eeuw.'⁴ Ook volgens het Amerikaanse vechtsportblad *Karate/Kung Fu Illustrated* hebben deze 'realistische' toernooien een 'nieuw tijdperk' ingeluid in de vechtsportgeschiedenis.⁵ Anderen willen daar niets van weten en zien het als een uitwas, een pervertering van de vechtsport die verboden moet worden.⁶ Dit standpunt wordt niet alleen ingenomen

door vertegenwoordigers van de erkende en gesubsidieerde vechtsporten. Ook voor gerenommeerde kick- en thaiboksers heeft kooivechten met sport niets meer te maken. Gerard Gordeau noemde het een 'slachtritueel uit de oertijd'.⁷ Kickbokstrainer Thom Harinck sprak van 'barbaars volksvermaak' maar was net als Gordeau tegen een verbod.⁸ De Amsterdamse worstelaar Freek Hamaker, zelf deelnemer aan het tweede *Ultimate Fight*, noemt het 'straatvechten onder vechtsporters'. Volgens Hamaker zijn er te weinig regels en werkt de opzet van het toernooi onaanvaardbare acties in de hand:

Het enige dat niet mag is bijten en je vingers in de ogen steken. Als je bijt krijg je \$ 1,500 bekeuring. Als je een klein beetje econoom bent en je weet dat je \$ 3,000 per ronde krijgt en de overwinning ligt in het feit dat je een duim in iemands oog moet steken, ja, dan maar een duim in iemands oog. Dan ben ik in ieder geval een ronde verder en ik heb \$ 1,500 over. (...) Ik heb meegedaan in die kooi. Ik had het niet willen missen. Dat is waar. Maar ik zeg je: er sterft er vandaag of morgen eentje. Die blijft gewoon dood in de ring liggen. Dat het niet is gebeurd, is gewoon een godswonder. Als sportman is het bijna heerlijk om het een keer mee te maken. Want je wilt toch weten waar je staat. Je wilt toch zien..., er komen zoveel vechters van over de hele wereld, daar wil je aan meedoen. Het geeft je een kick en voldoening, dat je weet: ik heb er toch een keer in gestaan. Maar ik zeg als mens, als je verder denkt als mens en als sportman, dan zeg ik: *ultimate fight* is een beetje te cru. Ik vind dat als je op de grond ligt, dat je dan niet iemand in zijn gezicht moet trappen. Want dan kun je gewoon zeggen, jongens, we gaan straatvechten, klaar.⁹

De discussie onder vechtsporters werd al snel medebepaald door de publieke commotie. Harde vechtsporten zijn controversieel. Als ergens ter wereld een beroepsbokser in coma is geraakt, laait de discussie over de toelaatbaarheid van het boksen weer op. Dat er per duizend beoefenaren meer doden vallen bij paardrijden en parachutespringen speelt daarbij geen rol.¹⁰ De discussie wordt gevoed door de gevoeligheid voor het geweld dat mensen elkaar toebrengen. Dat het debat doorgaans beperkt blijft tot boksen hangt vermoedelijk samen met de publiciteit die het profboksen nu eenmaal trekt. Bokskampioenen zijn wereldsterren. In 1990 waren drie bokkers de best betaalde sporters ter wereld, nog vóór de autocoureurs Senna en Prost, de golfers Nicklaus en Norman en de basketballer Jordan.¹¹ Bij kleinere vechtsporten als kickboksen en full contact karate lopen de deelnemers niet minder risico's. Toch blijven deze sporten veelal buiten het publieke debat.

Tot 20 februari 1995 althans. Toen begon in Nederland een debat over de toelaatbaarheid van het *free fight* en het kooigevecht. De aanleiding was

niet zozeer de nieuwigheid van dit type gevechten. *Free fights* kwamen al in de jaren tachtig voor. De directe aanleiding voor de ophef was een verslag van het *free fight*-'gala' te Amsterdam in *De Volkskrant*. Binnen de redactie was onenigheid ontstaan over de wijze waarop een dergelijk evenement tegemoet getreden moest worden: oordelend of registrerend? Het bereikte compromis was een overwegend feitelijk verslag, begeleid door een 5-koloms-foto die de hardheid en de problematische kanten van deze gevechten duidelijk moest maken.

Op de dag dat de krant verscheen, hield Erica Terpstra, staatssecretaris voor sport, een toespraak tijdens een verkiezingsbijeenkomst in het Limburgse Stein. De foto uit *De Volkskrant* tonend, liet zij weten dat zij zulke 'walgelijke' evenementen, die de kwalificatie 'sport' niet verdienden, niet wilde tolereren. Daarmee ontstond een media-hype rond deze evenementen. De *free fight*-gala's speelden zich niet langer af in de marge van de samenleving. Ze waren een politiek issue geworden. De Minister-president werd om zijn mening gevraagd, sommige kamerleden bepleitten een harde aanpak, sportbonden voelden zich gedwongen een standpunt in te nemen. Alle media schonken er aandacht aan, van de landelijke dagbladen tot de plaatselijke kranten en van de weekbladen tot de glossy magazines. De vechters, de organisatoren en hun critici werden gewilde gasten in televisieprogramma's: ze traden op in *Nova*, *Sonja*, *Hart van Nederland*, *Barend en Van Dorp*, de *5-Uur Show* en vele andere.

Drie meningen tekenden zich hierbij af: een stroming die het ontoelaatbaar vond en een verbod bepleitte (Terpstra kreeg hierin steun van enkele politici en van kranten als *Trouw* en *De Volkskrant*)¹²; een stroming die met belangstelling en een zeker enthousiasme op deze sensationele gevechten reageerde (SBS6, het Belgische *De Nieuwe Panorama*, het vechtsportblad *Zendokan*)¹³; en een liberaal-vrijzinnige stroming die een gedistantieerde, enigszins laconieke houding had, onder het motto: 'laat ze maar lekker ravotten in hun kooi' (*De Groene* en *NRC Handelsblad*).¹⁴ Niet minder opmerkelijk in deze constellatie was het ontbreken van een duidelijke opstelling bij *De Telegraaf*. Het ochtendblad hield zich afzijdig en schreef er bijna niets over. De behoudend-burgerlijke oriëntatie liet zich in dit geval blijkbaar niet verenigen met de populistische stijl van het ochtendblad.

Vanaf het begin was de openbare discussie verwarrend. Er werd alleen afgegaan op enkele berichten uit de media. Slechts weinigen wisten wat van deze gevechten af en de voornaamste vechtsportvarianten werden door elkaar gehaald. Enkele kernvragen kwamen helemaal niet aan bod. Hoe is het circuit van harde vechtsporten ontstaan en welke ontwikkelingen hebben zich hierin voorgedaan? Hoe werken de recrutering, opleiding, begelei-

ding, voorlichting en controles? Welke groepen zijn erbij betrokken? Welke regels hanteren zij bij de wedstrijden en welke criteria leggen zij aan bij de begrenzing van geweld en risico?¹⁵

Deze vragen vormden het vertrekpunt van het onderzoek dat wij in 1996 in opdracht van het Ministerie van VWS uitvoerden. Mede op grond van het onderzoeksrapport¹⁶ willen we in dit artikel twee vragen opwerpen die ook theoretisch interessant zijn:

- Hoe moeten de recente ontwikkelingen in het wedstrijdvechten worden geïnterpreteerd? Gaan ze niet in tegen de dominante trend van sportificering?
- Hoe kan de opkomst van deze evenementen en met name de toename van het geweldsniveau worden verklaard?

De sportificeringstheorie

De verharding van het wedstrijdvechten is een ontwikkeling die in een aantal opzichten haaks staat op wat Norbert Elias 'sportificering' heeft genoemd. Onder 'sportificering' wordt het proces verstaan waarin organisaties ontstaan en aan macht winnen en die de regels van sportachtige vermaken precieser, strikter en explicieter formuleren, deze standaardiseren, en met behulp van gestandaardiseerde reglementen wedstrijden en kampioenschappen organiseren. Kenmerkend voor dit proces is dat de nationale en internationale organisaties met hun regels een balans nastreven tussen enerzijds het creëren van een hoog spanningsniveau tijdens wedstrijden en anderzijds het zorgen voor een redelijke bescherming tegen ongevallen en blessures.¹⁷

Deze sportificering is volgens Norbert Elias en Eric Dunning een onderdeel van het Europese civilisatieproces. In de loop van de processen van staatsvorming werd de legitieme uitoefening van geweld aan burgers onttrokken. Het dagelijks leven werd gepacificeerd en fysieke agressie werd alleen nog toegestaan onder strikte voorwaarden en binnen enclaves als bokscubs en worstelverenigingen. Daar bleef het vechten mogelijk, zij het in een strak gereguleerd kader. Door wedstrijden te organiseren kon tevens tegemoet gekomen worden aan 'de zucht naar opwinding' die groeide naarmate de monotonie van het gepacificeerde dagelijkse leven toenam.¹⁸

Deze theorie biedt een vruchtbaar kader voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek. De kracht ervan blijkt vooral bij een analyse van de ontstaansgeschiedenis van moderne, georganiseerde sporten.¹⁹ De sportificeringstheorie is bovendien op veel hedendaagse ontwikkelingen van toepas-

sing. Bij het ontstaan van nieuwe sporten als windsurfen, beach volleybal, in-line skaten en frisbee, doet zich steeds weer hetzelfde mechanisme van sportificering voor.²⁰

Sportificering van het wedstrijdvechten

Ook bij de beschrijving van de opkomst van vechtsporten uit vroegere vormen van wedstrijdvechten is sportificering een sleutelbegrip. Harde gevechten in wedstrijdvorm, zonder dat hieraan conflict of oorlog ten grondslag liggen, hebben zich voorgedaan, tenminste sinds de opkomst van krijgers als een aparte sociale groep.²¹ Er zijn talloze voorbeelden te geven van wedstrijden in worstelen, vuistvechten, stokvechten en zwaardvechten, die een onderdeel vormden van krijgsculturen. De reglementering van deze tweegevechten is tot omstreeks de achttiende eeuw rudimentair, variabel en lokaal geweest, al zijn in verscheidene tijden en plaatsen trends terug te vinden waarin de tweegevechten een meer gereguleerd en georganiseerd karakter kregen.

Zo vonden tweegevechten al in de Griekse oudheid plaats in een periodiek terugkerende competitie, de Olympische Spelen. Atleten prepareerden zich voor deze wedstrijden onder begeleiding van deskundigen in speciale scholen.²² Vergeleken met de huidige worstel- en bokssport waren de regels van de Griekse worstel- en bokswedstrijden weinig uitgewerkt en gestandaardiseerd. Ook werd er in veel mindere mate gelet op een gelijke aanvangssituatie. De gevechten werden bovendien geleverd vanuit de heersende krijgsmoraal, waarin slechts een beperkte plaats was voor de *fair play* die een onderdeel vormt van de moderne sport.

Dat er tijdens de wedstrijden doden en gewonden vielen, wakte onder de Grieken geen weerzin op en was evenmin aanleiding om voor een striktere regulering te pleiten, zoals in onze tijd.²³ Worstelen, boksen en pancration werden beoefend door de maatschappelijke bovenlaag, die hiervan een versterking en verfijning van de competitieve deugden verwachtten.²⁴ Het pancration (voor het eerst in 648 v.Chr. onderdeel van de Olympische Spelen) kende de minste regels. Vrijwel alles was toegestaan, behalve bijten en het uitkrabben van de ogen.²⁵ Slagen op het gezicht, verwurgingen, het kraken en ontwichten van ledematen en het breken van vingers waren succesvolle technieken. Ook schaargrepen met de benen waren effectief, want dan kwamen de handen vrij om de tegenstander te verstikken.

Later in de Griekse tijd waren de winnaars van sportfestiviteiten steeds vaker zorgvuldig gerekruteerde en goed getrainde en verzorgde professio-

nals. Het gevecht werd een evenement, een massaspektakel, met een voyeuristisch, sadistisch en theatraal karakter, voor toeschouwers die er zelf niet aan dachten ooit mee te doen. De ruige atleet maakte plaats voor de publieke entertainer die met zijn coaches, masseurs en koks naar de steden trok waar de meeste ovaties en geldprijzen te verkrijgen waren.²⁶ Na de overname van elementen van de Griekse cultuur door de Romeinen werd die ontwikkeling versterkt. Op termijn transformeerden de boks- en pancrationgevechten van de Grieken in de populaire gladiatorenwedstrijden van de Romeinen. Deze gevechten hielden aan tot na 400 n.Chr. Toen werden ze verboden.²⁷

In de middeleeuwen kwamen worstel- en bokswedstrijden in vele varianten over heel Europa voor. Er is weinig bekend over de regels die daarbij werden gehanteerd. Wel is duidelijk dat het om weinig zachtzinnige mengvormen van vuistvechten en worstelen ging. Maar er waren ook meer geritualiseerde vormen met minder geweld en meer voorgeschreven bewegingen.²⁸ Aan de hoven kwamen riddertoernooien tot ontwikkeling, die verscheidene gewapende gevechten met een spelelement bevatten, en die eveneens tot zware, niet zelden dodelijke verwondingen leidden. Ook deze toernooien groeiden tussen de twaalfde en de zeventiende eeuw uit tot een publiek spektakel.²⁹

Ongeveer tegelijkertijd vond er rond de Japanse hoven een ontwikkeling plaats die eveneens enige kenmerken van sportificering droeg. Vanaf het einde van de twaalfde eeuw ontwikkelden de samoerai een rijke cultuur aan krijgskunsten. Hoewel deze krijgskunsten hun militaire functie gaandeweg verloren, bleven ze voortbestaan in combinatie met gymnastische oefeningen, spirituele concentratie, ceremoniële dans en wedstrijd-evenementen. Voor enkele van deze krijgskunsten, zoals het Sumo-worstelen en ju jitsu, werden met enige regelmaat toernooien georganiseerd met deelnemers uit diverse streken. Onder de Sumo-worstelaars leidde dit bijvoorbeeld tot een vroege vorm van professionalisering.³⁰

De ontwikkeling van Japanse krijgskunsten werd in belangrijke mate gestimuleerd door de vorming van een netwerk van kleine scholen (dojo's) rond de hoven. In deze dojo's kregen de adellijke ridders de kunst van het vechten aangeleerd, met en zonder wapens, door gegradueerde meesters in de vechtkunst. Die dojo's hebben, net als de door William McNeill beschreven theehuizen, het verlies van hun oorspronkelijke functie weten te compenseren.³¹ Nadat de samoerai in de negentiende eeuw hun machtspositie verloren, verdween ook de oorspronkelijke functie van de dojo's (oefening en voorbereiding van de adellijke ridders op het gevecht). De dojo's waren gedwongen zich aan te passen en vele gingen voort als scholing- en trainingsinstituut voor vechtsporten.

Dergelijke aanzetten tot sportificering waren uitzonderingen op de algemene regel dat het tweegevecht voor de achttiende eeuw een wijdverspreid, alledaags ruw vermaak was dat weinig gereguleerd was. Soms ging het om duels die rechtstreeks voortkwamen uit een twist, soms - zoals bij het bekkesnijden - was de strijd een doel op zich, zonder dat hieraan een ruzie vooraf ging. Een verslag van een dergelijk zeventiende eeuws tweegevecht laat zien hoe bloedig het daarbij kon toegaan:

On a signal from the drum, they drew their swords and immediately began to fight. (...) The tall one struck the little on the wrist, which he almost cut off, but this did not prevent him from continuing the fight, after he had been dressed, and taken a glass or two of wine to give him courage. (...) A little afterwards, (...) the little one gave him a stroke which took off a slice of his head and almost all his ear (...) The surgeons immediately dressed them and bound up their wounds; which being done, they renewed the combat. (...) The little one received another stroke on his wounded wrist, which dividing his sinews, he remained vanquished, and the tall conqueror received the applause of the spectators.³²

Ook stokgevechten waren populair. Zo kregen deelnemers aan het zogenaamde *single-stick* één arm op de rug gebonden en in de andere arm een korte stok. Winnaar was degene die het eerst bloed uit het hoofd van de tegenstander wist te slaan.³³

Ten opzichte van deze vechtvormen was de opkomst van de gestandaardiseerde boks- en worstelsport in de achttiende en negentiende eeuw een duidelijke cesuur. Er werden organisaties opgericht die zich toediepten op de reglementering en standaardisering van deze sporten en op het organiseren van nationale en internationale wedstrijden. Waar het worstelen en vuist- en zwaardvechten in vroeger tijden in allerlei mengvormen voorkwamen, hebben zij sinds deze sportificering een gescheiden ontwikkeling gekend als worstelsport, bokssport en scherm sport.³⁴

De eerste regels van de hedendaagse bokssport kwamen in de achttiende eeuw tot stand. Nadat het dragen van een degen was verboden, werd boksen de nieuwe *noble art of self defense* van de adel; een zinsnede die van het schermen werd overgenomen.³⁵ De adellijke betrokkenheid bevorderde de invoering van geweldsinperkende regels bij het vuistvechten. Het werd verboden om onder de gordel te slaan en door te gaan wanneer de tegenstander was neergegaan. Ook werden de toegestane worsteltechnieken beperkt, rustpauzes tussen rondes geïntroduceerd en handschoenen voor sparring en demonstraties ingevoerd.³⁶ Halverwege de negentiende eeuw zorgden de gentlemen van enige respectabele bokscclubs voor een verdere verfijning van deze regels. Er werden gewichtsklassen ingevoerd, de lengte van de wedstrijd en de tijdsduur van rondes werden beperkt, de afmetingen

en ondergrond van de ring werden vastgelegd, de gespecialiseerde onafhankelijke scheidsrechter deed zijn intrede, en er werden beschermingsmiddelen (handschoenen, gebit- en hoofdbeschermers) ontwikkeld. Nog weer later werd het puntensysteem ingevoerd, evenals medische controles en testen. Naarmate men er beter in slaagde deze boksregels nationaal en internationaal te standaardiseren, konden in mondiaal verband competitiestelsels worden opgezet. Er werden wereldkampioenschappen gehouden en in 1904 werd de bokssport onderdeel van de Olympische Spelen.³⁷

Het worstelen maakte een soortgelijke ontwikkeling door. Waar voorheen sterke mannen als kermisreizigers door het land trokken en hun kunsten lieten zien of het publiek voor een worstelgevecht uitdaagden, werd de worstelsport eind negentiende eeuw in verenigingsverband beoefend. Er werden meerdere clubs en overkoepelende organisaties opgericht, duidelijke regels geformuleerd en gestandaardiseerd, kampioenschappen uitgeschreven, onafhankelijke scheidsrechters aangesteld, en dergelijke. Alle stoot- en traptechnieken werden verboden en de worsteltechnieken werden nauwkeurig bepaald, zodat deze sport in sterkere mate werd gepacificeerd dan het boksen. Doel van de worstelsport werd om de tegenstander via grepen en worpen met beide schouders op de grond te drukken. Als dit niet gebeurt tijdens de gelimiteerde tijd van 3x3 minuten, dan wordt de wedstrijd op punten beslist. Deze punten worden toegekend op grond van gestandaardiseerde grepen en situaties.

De wijze waarop in Europa diverse vermaken werden omgevormd tot moderne sporten groeide uit tot een model dat wereldwijd navolging kreeg. Japanners pasten het toe op diverse Oost-Aziatische krijgskunsten. Hieruit ontstonden judo, taekwondo en karate, die in sportvorm eveneens over de hele wereld verspreid raakten en tegenwoordig door miljoenen mensen worden beoefend.

Deze sportificering van de krijgskunsten hing samen met de pacificatie van de samoerai. Eind negentiende eeuw werd hun machtspositie doorbroken. In 1877 werd het hun verboden zwaarden te dragen. Net als in Engeland veranderde hierdoor de functie van het tweegevecht. Wat altijd een belangrijk onderdeel was geweest van de vorming van de rijgsadel, werd nu een wedstrijd met een doel in zichzelf, waarin minder geweld was toegestaan. Dit leidde eind negentiende eeuw tot de ontwikkeling van het judo ('de zachte weg') door Jigoro Kano, die zich hierbij liet inspireren door zijn studiereis door Europa. Zoals gebruikelijk in Japan opende hij voor deze stijl in 1882 een aparte trainingsschool. Mede door zijn invloedrijke positie in het onderwijs slaagde hij erin om deze nieuwe vechtkunst ingesteld te krijgen als een verplicht leervak op de lagere scholen van Japan.

Feitelijk was dit judo nog geen *judo sport*. Het maakte deel uit van de jiu jitsu-training bij de politie, in de krijgsmacht en op school, en werd onderwezen als een oefening in zelfverdediging. Hier en daar bestonden wel judoclubs, maar tot in de jaren vijftig waren er geen internationale judokampioenschappen. Doel was niet het winnen van wedstrijden, maar het behalen van hogere graden, kyu's (soort diploma's). Deze titels werden niet, zoals in de westerse sport gebruikelijk is geworden, behaald op grond van objectieve uitslagen tijdens competities die uitgeschreven waren door overkoepelende organisaties. Overeenkomstig de Japanse krijgskunsttraditie werden ze persoonlijk door de sensei (leermeester) toegekend, als deze zijn leerling daar rijp voor achtte.³⁸

Door toepassing van het westerse sportmodel groeide judo na de Tweede Wereldoorlog uit van een kleinschalige Japanse vechtkunst tot een groot-schalige, internationale sport. In 1938 besloot het Internationaal Olympisch Comité, waarvan Jigoro Kano al sinds 1909 lid was, tot de opname van het judo tijdens de geplande Olympische Spelen van 1940 te Tokio. Doordat de oorlog uitbrak, ging dit niet door. Dit besluit stimuleerde echter wel de vorming van nationale judo-organisaties en in het verlengde hiervan de organisatie van nationale en internationale wedstrijden. Zo werd in 1939 de Nederlandse Jiu Jitsu en Judo Bond opgericht, vonden begin jaren vijftig de eerste Europese kampioenschappen en in 1956 de eerste wereldkampioenschappen plaats; judo werd in 1964 toegelaten tot de Olympische Spelen.

Het succes dat judo in Japan kende, stimuleerde verschillende andere leraren om hun eigen vechstijlen eveneens aan te passen aan de eisen van de moderne sport. Hierdoor is de sportwereld in de loop van de twintigste eeuw verrijkt met vele tientallen andere vechtsporten. De laatste decennia is deze proliferatie van vechtsporten versterkt; soms door nieuwe sportificeringen in andere Aziatische landen (zoals wushu in China, bando in Birma, hapkido in Korea, pentjak-silat in Indonesië, en muay thai in Thailand), soms vanwege afsplitsingen of combinaties van nieuwe varianten uit reeds bestaande vechtsporten (zoals het Japanse kickboksen en het Amerikaanse full contact karate). Ook voor deze sporten zijn organisaties opgericht, de regels gestandaardiseerd en internationale kampioenschappen georganiseerd.

De-sportificering

De later ontwikkelde vechstijlen waren niet zelden harder dan de bestaande. Daarbij was steeds eenzelfde dynamiek werkzaam. Doordat vele vecht-

varianten naast elkaar tot ontwikkeling kwamen, ontstond niet alleen de vraag wie de kampioen was onder de judoka's, de karateka's, de taekwondoka's en zo meer, maar ook wie van hen allen de beste *overall*-vechtsporter was. Welke stijl produceerde nu de beste vechtsporter? Wie zou er winnen als de kampioenen in het thaiboksen tegen de full-contact-karateka's zouden aantreden? En wat zou er gebeuren als ook bokkers of worstelaars mee zouden doen? Enerzijds vergrootte deze concurrentie de druk om nieuwe trainingsmethoden te ontwikkelen, effectievere vechttechnieken te introduceren, harder te trainen en een professionelere begeleiding op te zetten. Anderzijds leidde dit tot de ontwikkeling van de zogenaamd 'vrije' gevechten waarin beoefenaars van verschillende vechtsporten tegen elkaar uitkomen met een minimum aan regels. Hier liggen de sportieve wortels van de gewraakte *free fights*.

De grensverlegging waarvan hier sprake is, is inherent aan de sport. Ze maakt zelfs voor een belangrijk deel het aantrekkelijke karakter van sport uit. Maar hierdoor ontstaan tevens problemen. Het voortdurende streven naar grensverlegging blijkt immers ook te leiden tot ontwikkelingen die als onwenselijk worden beschouwd, zoals onveiligheid, dopinggebruik en spelverruwing. De snelheid is in de motor- en autosport in de loop der tijd opgevoerd, waardoor de kans op dodelijke ongelukken is toegenomen; de moeilijkheidsgraad van turnoefeningen is steeds verder opgeschroefd, zodat de kans op letsel door een val groter is geworden; de kracht, snelheid en behendigheid van ijshockeyers is sterk toegenomen, hetgeen ook tot hardere en fellere confrontaties tussen de spelers leidt. De vechtsport is wat deze algemene ontwikkeling betreft geen uitzondering.

De balans tussen het oproepen van spanning en het tegengaan van risico's is volgens Elias en Dunning altijd kenmerkend geweest voor sportificeringsprocessen. Het beleid van de sportorganisaties daarbij is om te streven naar een aanvaardbare spanningsbalans.³⁹ De wedstrijden mogen niet te saai worden, maar mogen evenmin onaanvaardbaar hoge risico's voor de sporters of het publiek met zich meebrengen. Dreigt dit wel het geval te zijn, dan grijpen de sportorganisaties in via verscherping of bijstelling van de reglementen. Worden de wedstrijden te saai, dan tracht men de dynamiek van de strijd te vergroten, bijvoorbeeld door een verbod op het vastpakken van een terugspeelbal door de doelman (voetbal) of de invoering van een set-systeem (biljarten). Worden ze te fel, te hard en te risicovol, dan treft men beschermende maatregelen, zoals het verplichten van een helm (wielrennen), het bestraffen van harde acties met tijdstraffen (basketbal, ijshockey), het verbeteren van de veiligheid (auto- en motor-races).

Deze sturing wordt ook door de organisaties in de bestaande gereglementeerde en gestandaardiseerde vechtsporten gehanteerd, zoals in het judo, karate, boksen, taekwondo en kickboksen. Maar omdat de grensverlegging in de vechtsport ook voortvloeit uit de vraag wie de sterkste vechter in het algemeen is, heeft zich sinds de jaren tachtig buiten de erkende organisaties een ontwikkeling voorgedaan die haaks staat op deze algemene oriëntatie van sportorganisaties. Deze ontwikkeling heeft in de sociale wetenschappen nog nauwelijks aandacht gekregen.

Een algemeen kenmerk van de hardere vechtsportvarianten was dat er onder groepen beoefenaars onvrede bestond over de beperkingen van de bestaande vechtsporten. Zij gingen experimenteren met nieuwe technieken of met combinaties van bestaande technieken die in de bestaande vechtsporten waren verboden. De ontstaansgeschiedenis van het zogenaamde *barokai* (waarin spelregels uit verschillende vechtstijlen werden gecombineerd) is in dit verband illustratief. Eén van de Nederlandse initiatiefnemers van deze sport, Rob Houweling, motiveerde halverwege de jaren tachtig het bestaansrecht van deze nieuwe vechtstijl als volgt:

Iedereen weet dat de gevechtssporten veel aan waarde hebben ingeboet door de strakke reglementen. (...) Karate slaat al een tijdje niet meer aan bij het grote publiek. Er zit gewoon niet meer voldoende actie in om de mensen te boeien.⁴⁰

Kern van de kritiek is dat te strakke reglementen de vechtstijl te ver doen afdwalen van hun oorsprong: een oefening voor het echte gevecht. Een gevecht op straat stopt niet als er een punt is gescoord of een worp is ingezet. Nee, je gaat door tot een van de partijen opgeeft. De vraag waarvoor de beoefenaars van het barokai kwamen te staan, was hoe deze vechtstijl het werkelijke gevecht zoveel mogelijk kon benaderen en tegelijkertijd als sport kon worden beoefend. Volgens Houweling mocht het barokai

geen veredeld straatvechten worden. Techniek moet te allen tijde de boventoon voeren. Het moet een mooie, cleane vechtsport worden. (...) We willen absoluut niet worden geassocieerd met pancration of dergelijke vecht'sporten' die er op zijn geënt de tegenstander een enkele reis naar het ziekenhuis te bezorgen. Dat moeten we koste wat het kost voorkomen. Barokai moet te allen tijde synoniem zijn aan een eerlijke, mooie sport waar niets op valt aan te merken.⁴¹

Essentieel voor deze visie is het beoefenaarsperspectief. De ontwikkeling van barokai was vooral gericht op het vergroten van het vechtsportgenoege van de beoefenaars, met een nadruk op techniek. Ingegeven door commerciële media-belangen zijn in de jaren negentig vrije gevechten ontwikkeld. Het uit Japan afkomstige *free fight* is daar een voorbeeld van, maar

dat is nog een betrekkelijk gereguleerde vorm van vechten. De opkomst van *free of mixed fights* zou dan ook kunnen worden gezien als het begin van een proces van sportificering. Van het Amerikaanse kooivechten of *ultimate fighting* kan dat moeilijk worden gezegd. Hier tellen de wensen en genoegens van de beoefenaars niet meer mee, maar draait het om het publiek. De regelgeving komt niet voort uit de beslissingen van een organisatie van de beoefenaars: zij worden bepaald door de beslissingen van media-organisaties. De techniek is in deze wedstrijden ondergeschikt gemaakt aan de sensatie die het gevecht als schouwspel biedt.⁴² Deze sensatie wordt verkregen door bewust het geweldsniveau op te voeren. De organisatoren fixeren zich daarmee op één pool van de spanningsbalans: de spanning en het risico worden steeds verder verhoogd, terwijl men de beschermende maatregelen en structurende regels intrekt. Deze ontwikkeling is het tegenovergestelde van sportificering. Men ontwikkelt een bepaalde activiteit niet tot sport, maar men maakt van de sport juist minder sport: er is sprake van 'de-sportificering' of 'ontsporting'.⁴³ In verband met de hardste vormen van wedstrijdvechten manifesteert deze de-sportificering zich op vier manieren:

- . Waar sportorganisaties het aantal regels in de loop van de tijd uitbreiden en bewust beperkingen inbouwen om de sport haar onderscheidende kenmerken te geven, is hier sprake van het steeds verder verminderen van regels en beperkingen om de activiteit levensecht te maken. Het onderscheid tussen vechtsport en werkelijk gevecht wordt bewust vervaagd.
- . Waar sportorganisaties streven naar standaardisering van de regels, is hier sprake van een bewuste poging om de regels juist flexibel te houden. Ze worden eventueel aangepast per gevecht of evenement, om voortdurend te kunnen reageren op gewijzigde omstandigheden, bijzondere eisen van deelnemers of vermoede behoeften van de toeschouwers.
- . Waar sportorganisaties streven naar een evenwicht tussen enerzijds een hoge wedstrijdspanning en anderzijds bescherming en risicobeperking, is hier sprake van een verhoging van de wedstrijdspanning door de beschermende en risicobeperkende maatregelen juist weg te nemen.
- . Waar sportorganisaties via formele regels en informele codes een zekere sportethiek trachten te bevorderen, stimuleert de praktijk van de meest extreme varianten van het wedstrijdvechten dat sommige deelnemers zich niets meer gelegen laten liggen aan *sportsmanship* en respect voor de tegenstander.

Deze tegentrend verdient meer aandacht in onderzoek en theorievorming. De vraag is hoe deze ontwikkeling te verklaren valt en zich verhoudt tot de sportificeringstrend die zich tegelijkertijd gewoon voortzet. Ontsporting blijft niet beperkt tot wedstrijdvechten, maar doet zich ook in andere

sporten voor waar de machtsbalans verschuift van organisaties van beoefenaren naar commerciële mediabedrijven.

De economie van het wedstrijdvechten

Als de verbreiding van het kooivechten een vorm van de-sportificering of ontsporting is, behoeft dat een nadere verklaring. Welke veranderingen hebben de opkomst ervan mogelijk gemaakt en welke functies vervult het evenement voor wie? Om hier een antwoord op te geven is het zinvol om onder de betrokkenen drie partijen te onderscheiden, ieder met een eigen rol en specifieke belangen: de organisatoren, de vechters en de toeschouwers.

Het concept van het kooivechten is afkomstig uit Brazilië. Het werd in de Verenigde Staten door nieuwe media-entrepreneurs gecommercialiseerd en verbreidde zich van daaruit naar Japan en Europa. Aan de wieg stond de ontmoeting van de Braziliaanse vechtsportbeoefenaar Rorion Gracie, met vertegenwoordigers van een media-onderneming. Rorion Gracie leverde de formule en recruteerde de vechters; de productie en commercialisering waren in handen van *Semaphore Entertainment Group* (SEG), een bedrijf dat programma's ontwikkelt voor *pay-per-view*-televisie.

Rorion Gracie is een telg uit een in Brazilië befaamde dynastie van vechters. De vader van Rorion, Helio, en diens broer Carlos waren in de jaren twintig in een van de betere wijken van Rio de Janeiro een sportschool begonnen, de Gracie Jiu Jitsu Academie. Carlos had - als wederdienst voor hulp die zijn vader had geboden - les gekregen van een Japanse meester. De Japanse jiu jitsu, die toen nog vrijwel uitsluitend beoefend werd als zelfverdediging, werd door de gebroeders Gracie verder ontwikkeld en later in *vale tudo* gevechten beproefd. *Vale tudo*, Portugees voor alles mag, alles is geoorloofd, is een vorm van wedstrijdvechten die door Braziliaanse jiu jutsuka's was geïntroduceerd om te bewijzen dat hun stijl superieur is aan alle andere. Vooral Helio Gracie was een legendarische vechtjas die maar tweemaal in zijn leven een dergelijke wedstrijd zou hebben verloren. Zijn zoons leerden de kneepjes van het vak van hem en gaven alle les op de Gracie Academie. De oudste zoon, Rorion, vestigde zich in 1979 in de Verenigde Staten om de Gracie jiu jitsu ook daar ingang te doen vinden. In Californië opende hij een sportschool. Hij demonstreerde zijn kunnen waar hij maar de kans kreeg, figureerde weldra in films en adviseerde regisseurs bij de choreografie van vechtscènes.

Tien jaar na aankomst in de VS, in 1989, had hij een dusdanige bekendheid verworven dat *Playboy* een interview met hem publiceerde. Het arti-

kel ging over de martiale familietraditie, hun bijzondere eetgewoonten en levensstijl, en behandelde enkele roemruchte gevechten van zijn vader en zijn jongere broer Rickson. Het artikel opende in stijl met een uitdaging: Rorion loofde \$ 100,000 uit voor een ieder die hem zou verslaan in een gevecht zonder regels. De Gracie's vreesden niemand, verzekerde hij, ook 'Iron' Mike Tyson niet. En de verslaggever berichtte: 'Rorion Gracie is willing to fight to the death to prove he's the toughest man in the West'.⁴⁴

Hoewel niemand op de uitdaging schijnt te zijn ingegaan, was Rorion Gracie's naam gevestigd. Hij beschikte over contacten in Hollywood en via die relaties ontstond het initiatief voor een soort internationaal *vale tudo*-toernooi, dat tegelijkertijd een groot mediaspektakel moest worden. De opkomende betaaltelevisie bood daartoe een uitgelezen kans. Betrekkelijk populair maar illegitiem vermaak kan juist via het *pay-per-view*-systeem commercieel worden geëxploiteerd. Zoals de videorecorder in de jaren tachtig de massale verspreiding mogelijk maakte van porno, zo bracht de betaaltelevisie in de jaren negentig deze nieuwe vorm van geweldsamusement. Rorion Gracie trad namens het familiebedrijf WOW Promotions op als matchmaker, de regisseur John Milius, bekend van de film *Conan de Barbaar*, ontwierp de kooi en fungeerde als *creative director*, *Semaphore Entertainment Group* deed de rest.

De commerciële belangen zijn in eerste instantie die van de organisatoren. Tegenover betrekkelijk geringe kosten, staat de belofte van hoge inkomsten. Het eerste *Ultimate* werd aangekocht door tachtigduizend Amerikaanse huishoudens, aflevering acht al door ruim 400.000 huishoudens.⁴⁵ Daarmee zou het zelfs de meest succesvolle serie zijn op de Amerikaanse betaaltelevisie. De inkomsten per evenement bedragen ten minste tien miljoen dollar, dit nog ongeacht de uitzendrechten buiten de VS en wereldwijde video-inkomsten.

Het initiatief vond dan ook snel navolging. Peters Entertainment, een bedrijf uit Hollywood van de miljardairs-familie Peters, begon met de *World Combat Championships*. Een andere variant, het *Extreme Fighting*, werd in het leven geroepen door Battlecade, een onderdeel van General Media International, uitgever van onder meer *Penthouse*. Battlecade staat onder leiding van Anthony Guccione, een zoon van Bob Guccione, de man die ooit *Penthouse* oprichtte en momenteel president-directeur is van *General Media International*. Beide evenementen waren opgezet volgens dezelfde formule als de *Ultimate Fighting Championships* en werden uitgezonden via betaaltelevisie voordat ze verkrijgbaar waren op video.

Op kleinere schaal bestaat in Nederland dezelfde constellatie. Bij de organisatie van het eerste en tot nu toe enige kooigevecht werkte een

NIKKO T. PRESS PRODUCTIONS PRESENTS

a Paradox Film

HET MEEST BARBAARSE, CONTROVERSIEELSTE

GEVECHT VAN DEZE EEUW.

ER ZIJN GEEN REGELS!

NU OP VIDEO

De Ultimate Fighting Championship is de gevaarlijkste martial art wedstrijd in de wereld! Zestien van de hardste vechters van de wereld worden 1 tegen 1 tegenstander, in een standstrijd die kan...

koel, ze vechten met blote handen, en tot contact, tot er één vechter overblijft. Het is Karate vs. Jiu-Jitsu vs. Russian Sambo vs. Kung-Fu vs. Tae-Kwon-Do vs. Ninjutsu vs. Pencak Silat vs. Muay Thai Kickboxing en meer. Gebroken botten, hechtingen, kneuzingen, hersenschuddingen, schaalwonden, open wonden, verrekkingen, gescheurde ledematen, blauwe plekken en bloed!! EN HET IS ALLEMAAL ECHT. De Ultimate Fighting Championship is de enige in zijn soort Operation de hele wereld! Verboden in 49 Amerikaanse Staten, de Ultimate Fighting Championships laat u gevechten zien zoals ze, waren: heftigste aanvallen en of verdedigende verrijzen! Geen handschoenen, geen beschermers, geen jynscars, geen beperkingen, regels of regels! In dit taerndooi vecht je om te overleven. Als je een echt gevecht zoekt en wil zien - DIT IS HET!

Ja, ik bestel de volgende video(s):

Aantal	Ordernummer	
.....	U.F.C. (Ultimate Fight USA)	FL 89.
.....	Free (from Amsterdam Holland)	FL 89.
.....	KB 153 (from Marseille France)	FL 79.
.....	KB 155 (from Paris France)	FL 79.

NAME: .....
 ADDRESS: .....
 HANDSIGNING: .....

*****
 P.O. Box 6617, 1200 AB, Gouda, Nederland
 Tel. 0446/2111323, Fax 0446/2113003

K-2 \$ 100.000 FIGHT TOURNAMENT FROM PARIS FRANCE
 Starting Robby Yamas, Hol, Petrakis, Australia, J. Turcan, France, Hagan, Japan, Johnson, England, Patta, Thailand, Tomson, Russia, L. Robinson USA, WIS, ca. 90 min. Ordernumber KB 155. **FL 79.-**

FREE FIGHT EVENT AMSTERDAM HOLLAND
 Starting fighters from USA, Russian and Japan, like packed action! Free WIS, 100 min. Ordernumber: Free **FL 89.-**

THRILLER FROM MARSEILLE
 (4 World title Fights) Dida Bital vs. Samat, Quattoli vs. Farma, Rob Kamran vs. G. Brinburga, Rick Aodius vs. Ernest Hovst, WIS, 90 min. Ordernumber KB **FL 79.-**

lokale sportschoolhouder samen met de eigenaar van het Eindhovense videobedrijf Nikko Toshogu Press. Aantrekkelijk was niet alleen het aantal toeschouwers, zo'n 1500 mensen die ieder ten minste f 75,- hadden betaald, maar bovenal de mogelijkheid om de beelden internationaal te verkopen (zowel op videocassette als aan betaaltelevisiemaatschappijen).

Voor de tweede groep betrokkenen, de vechters, hebben zakelijke belangen eveneens de overhand. Niet alleen zijn er start- en prijzengelden, er zijn ook de reputatiebaten die weer nieuwe inkomsten kunnen genereren (uit lessen, demonstraties, contracten voor nieuwe wedstrijden, optredens in films of reclame). De meeste vechters hebben zelf een sportschool en hun naamsbekendheid is van belang bij het werven van leerlingen. De Gracie's zijn van de vechters zonder twijfel het meest succesvolle voorbeeld. Zij zijn internationale sterren geworden in het circuit van de hardste wedstrijdvarianten, en zijn in alle vechtsportbladen uitvoerig geportretteerd. Royce Gracie won drie maal een *ultimate*-toernooi, Rickson won de eerste twee internationale *vale tudo*-toernooien in Japan, Renzo won de eerste *World Combat Championships*, en er schijnen nog meer broers rond te lopen die van wanten weten. De familie bezit inmiddels verschillende sportscholen in de VS, verzorgt cursussen en demonstraties en heeft een aantal instructievideo's op de markt over hun eigen jiu jitsu-stijl.

Voor de meeste vechters is deelname een berekend risico. Er zijn roekeloze avonturiers bij, maar de meesten aanvaarden de kans op letsel of verlies in de verwachting dat het profijt er tegenop weegt. Dat is een 'materialistische' duiding, al betekent het niet dat zulke beslissingen ook de uitkomst zijn van een rationele calculatie.⁴⁶

Toeschouwerslusten

Zakelijke belangen en een commerciële dynamiek liggen ten grondslag aan deze vorm van wedstrijdvechten, zowel bij de deelnemende vechters als bij de organiserende mediabedrijven. Beide groepen zijn echter afhankelijk van een derde partij: de toeschouwers. Voor een verklaring moet dus ook de vraag worden beantwoord wie de toeschouwers zijn en waarom zij komen kijken. En hier schiet een economische verklaring duidelijk tekort.

Om een indruk te krijgen van de samenstelling van het publiek bij harde vechtsportevenementen maakten wij een publieksanalyse bij het tweede *free fight* gala, dat op 18 februari 1996 in Amsterdam gehouden werd. We stelden een korte vragenlijst op, die door elf enquêteurs werd voorgelegd aan de bezoekers. Het totaal aantal respondenten bedroeg 259. Ter vergelij-

king bezochten we daarnaast nog een aantal andere wedstrijd gala's, waaronder het kooigevecht in Emmen.

Het publiek bij deze wedstrijden bestaat overwegend uit jongere mannen, met een lagere of middelbare opleiding, die werkzaam zijn in lagere functies. Vrouwelijke toeschouwers zijn er heel weinig (13%). Hoe harder het soort wedstrijden is, des te meer het een exclusief mannelijke aangelegenheid is. Dat geldt zowel voor de beoefenaren als voor de toeschouwers. De overgrote meerderheid (92%) van de aanwezigen was tussen de achttien en de vierenveertig jaar. Zij hadden een lagere of middelbare opleiding genoten; hoger opgeleiden waren er heel weinig. Bijna de helft (46%) vervulde een lagere functie, een kwart (25%) had een middelbare functie, 3% een hogere of leidinggevende functie. De overigen waren scholier of huisvrouw (11%), werkloos of arbeidsongeschikt (7%), zelfstandige of ondernemer (7%).

Bij opleiding en beroep waren technische en dienstverlenende beroepen oververtegenwoordigd, terwijl sociale en culturele beroepen vrijwel afwezig waren. In het stratificatiemodel van Bourdieu waren de toeschouwers dus vooral afkomstig uit de lagere beroepsgroepen met weinig cultureel kapitaal.⁴⁷

De bezoekers kunnen worden onderverdeeld in twee hoofdgroepen: ingewijden en nieuwkomers. De ingewijden vormen de kern, zij zijn degenen die zelf een vechtsport beoefenen (51%), vaak een harde vechtsport als kickboksen (24%). Zij bezochten doorgaans al eerder een *free fight* en gaan geregeld naar vechtsportevenementen. Zij maken in mindere of meerdere mate deel uit van het vechtsportcircuit, lezen de vakpers en bekijken vechtsportvideo's. Het andere deel van de toeschouwers zijn de nieuwkomers. Zij zijn niet eerder geweest, zijn gemiddeld wat jonger, beoefenen minder vaak een vechtsport en hebben minder bindingen met het circuit van sportscholen en wedstrijd gala's.

Aan de respondenten werd een open vraag voorgelegd om iets meer te weten te komen over hun belangstelling. De vraag luidde: 'Wat vindt u het meest aantrekkelijke aan de *free fight*-wedstrijden van vanavond?' De trefwoorden die door de respondenten werden gebruikt zijn herleid tot zeven categorieën: technische waardering, straatvechten, spanning en sensatie, entourage en sfeer, specifiek gevecht, agressie, nieuwsgierigheid. Het materiaal noopt tot terughoudendheid en de verbanden zijn niet erg sterk, maar enige samenhang is er wel.

De beoefenaren van een vechtsport verklaarden vaker te komen vanwege de *technische waardering* van het gebodene en vanwege een *specifiek gevecht* (45% vechtsporters tegenover 24% niet-vechtsporters). Hun belangstelling was gericht dan van degenen die geen vechtsport beoefenen. De

laatsten gaven vaker algemene antwoorden die in de rubriek *spanning en sensatie* en *nieuwsgierigheid* vielen.

Bij de categorieën *agressie* en *straatvechten* was er een vergelijkbaar verschil. Onder agressie werden al die uitlatingen gerangschikt als 'gewonden', 'bloed', 'agressiviteit', 'geweld', 'in elkaar slaan', 'doorrammen', 'knock out' en 'hoe harder hoe beter'. Onder straatvechten werden uitspraken gerangschikt als 'knokken', 'alles mag', 'geen bescherming', 'realisme'. *Agressie* en *straatvechten* werden als motief vaker genoemd door nieuwkomers dan door routiniers (34 tegenover 26%), en vaker door bezoekers die géén vechtsport beoefenen dan door bezoekers die wél een vechtsport beoefenen (34 tegen 23%). Voorts komen agressie en straatvechten vaker voor als motief bij jongeren dan bij ouderen (34% van de leeftijdsgroep tussen vijftien en vierentwintig jaar, tegen 18% van de leeftijdsgroep boven de vierendertig jaar).

Stellige uitspraken zijn op grond van deze gegevens niet goed mogelijk. Maar de theorie dat het beoefenen van een vechtsport bijdraagt aan een zekere beheersing van agressieve impulsen wordt er eerder door bevestigd dan weerlegd. Vechtsportbeoefenaren weten wat het is om een klap te krijgen en er een uit te delen. Ze leren om op een aanvaardbare manier met agressieve gevoelens om te gaan en grenzen te stellen en deze ook te respecteren. Zo ontstaat een geregelde en sportieve omgang met vechtlustige impulsen.

Bij de andere bezoekers gaat het meer om de sensatie van het kijkspel dan om de technische vaardigheden of de details van het gevecht. Het kijken naar wat uit het dagelijks bestaan is verbannen, naar wat alleen nog in de fantasie kan worden beleefd of in fictie, roept spanning op. Agressieve impulsen en geweldsfantasieën verdwijnen niet in de loop van het civilisatieproces, ze veranderen wel. Norbert Elias wees in dat verband op de rol van sport en film.

Toch hebben deze affecten in 'verfijnde', gerationaliseerde vorm ook in het dagelijks leven van de geciviliseerde samenleving hun legitieme en nauwkeurig omgrensde plaats. De gestalte die ze hier aannemen is heel tekenend voor de aard van de transformatie die zich met de civilisatie in de affectiehuishouding voordoet. De vecht- en aanvalslust vindt bijvoorbeeld een maatschappelijk geoorloofde uitdrukking in sportwedstrijden. Hij uit zich vooral in het 'toekijken', in het als toeschouwer kijken naar bijvoorbeeld bokswedstrijden, in de dagdroomachtige identificatie met een paar enkelingen aan wie een beperkte, nauw gereguleerde speelruimte voor de ontlading van zulke affecten is gegeven. Dit uitleven van affecten door te kijken, of zelfs alleen maar te luisteren naar een radioverslag, is een bijzonder kenmerkende trek van de geciviliseerde samenleving. Deze is medebepalend voor de ontwikkeling van de literatuur en het theater, en beslissend voor

de rol van de film in onze wereld. Al in de opvoeding, in de voorschriften ter conditionering van jonge mensen, wordt gewerkt aan de verandering van wat zich oorspronkelijk als actieve, vaak agressieve lustuiting manifesteert in de meer passieve, meer geciviliseerde lust in het toeschouwen, dus in pure kijklustigheid.⁴⁸

Sinds Elias deze passage schreef, vlak vóór het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, zijn de mogelijkheden voor het bevredigen van deze kijklust sterk toegenomen. Er zijn vechtsporten bijgekomen en een overstelpend aanbod aan film- en videoprodukten. Het kooivechten past hierin, maar is tegelijk iets nieuws. Het wijkt af van het bestaande aanbod, omdat het geen sport is, geen fictie en ook geen show (zoals het populaire showworstelen). Dit zijn gevechten die de werkelijkheid van het straatgevecht onheilspellend dicht benaderen, zonder dat ze voor de toeschouwers enig gevaar opleveren. Daaraan ontlenen ze hun aantrekkingskracht. De toeschouwer kan zich overgeven aan de intense spanning van een bruto gevecht en kan zich in gedachten laten gaan, want hij heeft niets te vrezen.

Het realistische karakter van deze wedstrijden is voor vechtsportbeoefenaren wellicht interessant vanwege de confrontatie van stijlen en technieken. Voor de grootste groep kijkers biedt het een nieuwe vorm van geweldsamusement, waarbij het realisme van de gevechten beantwoordt aan de dynamiek van geweldsfantasiën. De fantasie, schrijft Abram de Swaan, heeft een voorkeur voor realisme. Realistische taferelen werken als 'startmotor' van de verbeelding.⁴⁹ Voor degenen die zichzelf zulke fantasiën toestaan, is dat wat kooivechten biedt - een rauwe werkelijkheid gecreëerd ten behoeve van de fantasie.

Noten

1. Het kyokushin-karate heeft de roep de hardste karatestijl te zijn. Het werd ontwikkeld door de enkele jaren geleden overleden Mas Oyama, een legendarische figuur die in zijn jonge jaren een stier overwon, en die in conflict raakte met de erkende karate-organisaties, toen hij het puntenkarate verving door *knock down* wedstrijden op basis van een *full contact* systeem. In Nederland werd deze karatestijl geïntroduceerd door Jon Bluming, een van de pioniers van het karate in Nederland die in zijn Amsterdamse sport-

school vele bekende vechtsporters onder zijn leerlingen telde.

2. Met *free fight* wordt doorgaans een harde maar gereguleerde vorm van wedstrijdvechten aangeduid die zich sinds het midden van de jaren tachtig in Japan ontwikkeld heeft. Het geruchtmakende Amsterdamse *free fight* gala van februari 1995 was een interland tussen Nederland en Japan, volgens de regels van de Japanse moederorganisatie Rings, en stond in het teken van het afscheid van de Amsterdamse Sambo-worstelaar Chris

- Dolman. Over de opkomst van dit *free fight* zie Maarten van Bottenburg & Johan Heilbron, *De verharding van het wedstrijdvechten*, Amsterdam: Diopter, 1996, pp. 58-83.
3. Kooivechten is ongeveer hetzelfde als het uit Brazilië afkomstige *vale tudo* ('alles is geoorloofd'). Voor deze gevechten wordt in de VS de term *no-holds-barred* gehanteerd als verzamelnaam. Het zogenaamde *free fight*, waarover in Nederland commotie ontstond, is met *pancrase* en *mixed fight*, een meer gereuleerde vorm van wedstrijdvechten (zie noot 2).
  4. Fred Royers, 'Ultimate fight en de Martial arts', *Fighting Spirit/Zendokan*, 6 (5) 1995, p. 3.
  5. Mitchell R. Yount, 'Evolution of the Fighting Arts', *Karate/Kung Fu Illustrated*, Augustus 1996, p. 74.
  6. Vgl. 'Die neuen Brutalos im Lande Nippon: Japans Kampfsportszene im Blutrausch?', *Karate - Budo Journal*, nr. 10, 1996, pp. 62-68.
  7. Gerard Gordeau, geciteerd in *De Posthoorn*, 21 februari 1995.
  8. Thom Harinck, geciteerd in *De Volkskrant*, 7 juni 1995.
  9. Interview met Freek Hamaker, Amsterdam, 5 juni 1996.
  10. R.J. McCunney & P.K. Russo, 'Brain injuries in boxers', *Physician and Sports Medicine*, 12, 5, 1984, pp. 53-67.
  11. *Forbes*, 20 augustus 1990.
  12. Zie bijvoorbeeld *Taekwondo-info*, december 1995; *De Volkskrant*, 20-4-1996;
  13. Zie bijvoorbeeld *Zendokan*, 2 (6) 1995 en *De Nieuwe Panorama*, 19, 2 mei 1996.
  14. Zie bijvoorbeeld *NRC Handelsblad*, 22-2-1995; *De Groene Amsterdammer*, 24-4-1996.
  15. Dit brachten wij naar voren in een artikel in *De Volkskrant* van 27 februari 1995.
  16. Maarten van Bottenburg & Johan Heilbron, *De verharding van het wedstrijdvechten*, Amsterdam: Diopter, 1996.
  17. Zie Norbert Elias, 'The Genesis of Sport as a Sociological Problem', in: Eric Dunning, *The Sociology of Sport. A Selection of Readings*, 1971, p. 92; Norbert Elias & Eric Dunning, *The Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Process*, Oxford: Basil Blackwell, 1986, p. 168.
  18. Norbert Elias & Eric Dunning, *The Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Process*, Oxford: Basil Blackwell, 1986.
  19. Allen Guttmann, *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports*, New York: Columbia UP, 1978; Dennis Brailsford, '1787: An Eighteenth Century Sporting Year', *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 55, 3, pp. 217-230.
  20. Zie bijvoorbeeld Allen Guttmann, *A Whole New Ball Game. An interpretation of American sports*, Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1988, p. 3; Maarten van Bottenburg, *Verborgen competitie. Over de uiteenlopende populariteit van sporten*, Amsterdam: Bert Bakker, 1994, pp. 128-129.
  21. J. Goudsblom, *Het regime van de tijd*, Amsterdam: Meulenhoff, 1997, o.m. pp. 84-96.
  22. Michael B. Poliakoff, *Combat Sports in the Ancient World. Competition, violence and culture*, New Haven/London: Yale University Press, 1987.
  23. Een mooi voorbeeld hiervan uit de vroeg-Griekse tijd is de beschrijving in het 18e boek van de Odyssee, waar koning Antinoös gretig en met groot plezier een bokspartij tussen Iros en Odysseus organiseert: 'Toen haalden zij beiden uit en Iros gaf hem een stomp tegen de rechter schouder, maar Odysseus trof hem in de hals onder het oor en sloeg

zijn botten naar binnen zodat hem meteen het purperen bloed in de mond kwam. Kermend viel hij in 't stof en klappertandend spartelde hij met zijn hielen tegen de grond; de edele vrijers zwaaiden de handen omhoog en bestierden het van de lach.' (*Odyssee*, vertaald door M.A. Schwarz, Amsterdam: Atheneum-Polak & Van Genneep, 1982).

24. Poliakoff, *op.cit.*, p. 89, 115. Zie over de sociale herkomst pp. 117-133.

25. Poliakoff, *op.cit.*, p. 54.

26. Richard Mandell, *Sport. A Cultural History*, New York: Columbia University Press, 1984, p. 70; Poliakoff, *op.cit.*, p. 108.

27. Mandell, *Op. cit.*, pp. 81-87.

28. Vgl. Mandell, *op.cit.*, pp. 120-122.

29. Zie bijvoorbeeld Allen Guttmann, 'Chariot Races, Tournaments and the Civilizing Process', in: Eric Dunning & Chris Rojek, *Sport and Leisure in the Civilizing Process. Critique and Counter-Critique*, Londen: MacMillan, 1992, pp. 137-160.

30. Kl. C. Wildt, *Daten zur Sportgeschichte*, dl. 4, Schondorf bei Stuttgart, 1980. Lora Sharnoff, *Grand Sumo: The Living Sport and Tradition*, Trumbull: Weatherhill, 1995.

31. McNeill vraagt zich af hoe de Japanse theeceremonie heeft kunnen overleven en trekt dan een parallel tussen het theehuis, de Academie van Athene en de kerk. Alle waren instellingen waarbinnen een traditie voortleefde, die op gespannen voet stond met de nieuwe machthebbers. De dojo - en daarmee de ontwikkeling van de Aziatische krijgskunsten - kan ook in dit licht worden gezien. Zie William McNeill, *De excentriciteit van het wiel en andere wereld-historische essays*. Samengesteld en ingeleid door J. Goudsblom & G. van Benthem van den Bergh, Amsterdam: Bert Bakker, 1996, pp. 90-100.

32. Geciteerd in Maria Kloeren, *Sport*

und Rekord. Kultursoziologische Untersuchungen zum England des sechzehnten bis achtzehnten Jahrhunderts, Leipzig: Von Bernhard Tauchnitz, 1935, p. 28.

33. Ken Sheard, 'Aspects of Boxing in the Western "Civilizing Process"', *International Review of Sport Sociology*, 1996 (ter perse).

34. Zie hierover Kloeren *op.cit.*

35. Kloeren *op.cit.*, p. 99; Herbert Schöffler, *England das Land des Sportes*, Münster: Lit-Verlag 1986 (oorspr.1935), pp. 28-29 en 41, 48.

36. De reden van de invoering van handschoenen voor de adellijke bokkers was duidelijk: 'That persons of quality and distinction may not be debarred from entering into a course of these lectures, they will be given the utmost tenderness and regard to the delicacy of the frame and constitution of the pupil, for which reason mufflers will be provided that will effectively secure them from the inconvenience of black eyes, broken jaws, and bloody noses' (*Daily Advertiser*, februari 1747, geciteerd in Kloeren, *op.cit.*, p. 108).

37. Ondanks deze sportificering is de bokssport altijd omstreken gebleven en, in de woorden van Ruud Stokvis, 'doelwit van een vrijwel permanent civilisatiegevecht'. Ruud Stokvis, *De sportwereld. Een sociologische inleiding*, Alphen aan de Rijn/Brussel: Samsom, 1989. Zie hierover ook Loïc J.D. Wacquant, 'The Social Logic of Boxing in Black Chicago: Toward a Sociology of Pugilism', *Sociology of Sport Journal*, 9, 1992, pp. 221-254; en van dezelfde auteur: 'Pugs at Work: Bodily Capital and Bodily Labour Among Professional Boxers', *Body & Society*, 1, 1, 1995, pp. 65-93.

38. Thomas Leeflang, *Budo*, Utrecht/Antwerpen: Het Spectrum, 1977 (tweede gewijzigde druk), p. 34.

39. Norbert Elias & Eric Dunning, *Op.cit.*, p. 168.

40. *Zendokan*, jrg. 4, nr. 1, jan. 1985.
41. *Ibid.*
42. Vgl. Ruud Stokvis, *De sportwereld*, Alphen aan den Rijn/Brussel: Samson, 1989, p. 141.
43. Deze term werd eerder gebruikt door Bart Crum, zij het met een heel andere betekenis, namelijk als uitdrukking voor nieuwe 'bewegingsculturele vormen, die bij al hun verscheidenheid gemeen hebben dat zij afstand nemen van "objectieve prestatie", "wedijver", "winst-verlies-schema", "disciplinering van het lichaam en uitgestelde lustbevrediging" (Bart Crum, *Over de versporting van de samenleving*, Haarlem: De Vrieseborch, 1992, pp. 8-9).
44. Pat Jordan, 'Rorion Gracie Interview', *Playboy*, 36 (9) 1989.
45. Cijfers uit *Karate/Budo Journal*, nr. 5, 1996, pp. 74-76.
46. Over de betekenis van 'rationele keuzes' in sociaal-wetenschappelijke theorievorming zie de discussie met J. Goudsblom en S. Lindenberg naar aanleiding van A. de Swaan, 'Rationele keuze als proces', *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, 22 (4) 1996, pp. 593-609.
47. Pierre Bourdieu, *La distinction: critique sociale du jugement*, Paris: Minuit, 1979. Voor een toepassing van dit model op de sociale positie van sporten, zie Christian Pociello, *Les cultures sportives*, Paris: Presses Universitaires de France, 1995; Jean-Paul Clément, Jacques Defrance, Christian Pociello, *Sport et pouvoir au XXe siècle*, Grenoble: Presses Universitaires de Grenoble, 1994.
48. Norbert Elias, *Het civilisatieproces* [1939], vertaald door Willem Kranendonk, Utrecht/Antwerpen: Het Spectrum, 1982, deel 1, p. 272-73.
49. Abram de Swaan, 'Geweld in gedachten', in: dez., *Blijven kijken*, Amsterdam: Meulenhoff, 1997, pp. 168-170.
-
-